

Biliyorum Öyleyse Hiçbir Şey Bilmiyorum

"Biliyorum" dediğin anda, felsefe gözlüklerini takar ve sorar: "Gerçekten biliyor musun, yoksa sadece öyle mi sanıyorsun?" İşte bu soru, **epistemolojinin** (bilgi felsefesi) temelini oluşturur. İnsanın bildiğini sandığı her şeyi tekrar sorgulatan bu alan, bazen zihni donduran sorularla bizi baş başa bırakır: "Gerçekten dış dünya var mı?", "Gözümle gördüğüm şey doğru mu?", "Ben kimim, bu ne hayat?"

Bu bölümde, Platon'dan Gettier'e, Aristoteles'ten Gazali'ye, Descartes'tan Kant'a kadar uzanan bir felsefe yolculuğuna çıkarak, bilginin ne olduğu, nasıl edinildiği ve ne kadar güvenilir olduğu üzerine yapılan temel tartışmaları ele alacağız. Hazırsan, "bilgi" adlı bu büyük yumağı çözmeye başlayalım.

Antik Yunan: Bilginin Tanımı ve Kaynağı

Batı felsefesinin kökleri, bilginin ne olduğuna dair ilk sistemli tanımları sunmuştur.

Platon: Bilgi = Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç (JTB) Platon, bilginin klasik tanımını "**Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç**" (Justified True Belief –

JTB) olarak formüle etmiştir. Bir şeye **bilgi** diyebilmek için üç temel koşulun yerine gelmesi gerekir:

1. **İnanmak (Sanı):** Kişi, belirli bir iddiaya inanmalıdır.
2. **Doğruluk (Hakikat):** Bu inanışın, gerçeklikle uyumlu olması, yani doğru olması.
3. **Gerekçelendirme:** Kişinin, bu doğru inanışa neden inandığını açıklayabilecek sağlam kanıtlara veya gerekçelere sahip olması.

Örneğin: "Bu süt bozulmuş" diyorsak:

- Gerçekten bozuksa (**doğru**).
- Sen öyle olduğuna inanıyorsan (**sanı**).
- Ve bu kanıya koklayarak, rengine bakarak ya da son kullanma tarihini kontrol ederek geldiysen (**gerekçe**). O zaman "**bilgi**"ye sahipsin. Ama eğer sadece tahmin yürüttüysen ve tesadüfen doğru çıktıysa, bu sadece şanslı bir tahmin (veya Platon'un tabiriyle "şanslı bir salaktırlık") olup bilgi sayılmaz. Platon'un mağara alegorisinde vurguladığı gibi, insanlar çoğu zaman bilgidен ziyade gölgelerle, yani yanıltıcı sanılarla yetinirler. Bilgi, zihinsel bir mağaradan çıkış gibidir; zordur ama güneşi (hakikatı) gören bir daha mağaraya dönmek istemez.

Aristoteles: Bilgi = Sebep-Sonuç Zinciri Aristoteles için "bilgi" dendiğinde akla gelen ilk soru "neden?" olur. Ona göre, "**Bir şeyi bilmek, onun nedenini bilmektir.**" Sadece bir olayı gözlemlemek bilgi değildir; o olayın arkasındaki nedenleri, ilk ilkeleri kavramak gerekir.

Mesela: Yağmur yağıyor. Eğer sadece "Yağmur yağıyor çünkü bulutlar dolmuş" diyorsan, bu sadece bir gözlemdir. Ama bulutların neden dolduğunu, suyun buharlaşarak yükseldiğini, soğuyarak yoğunlaştığını biliyorsan... İşte

o zaman Aristoteles sana gülümsedi demektir! Onun için bilgi, sadece "ne oldu" sorusunun değil, "niye oldu" sorusunun da cevabını içerir ve neden-sonuç zincirlerini anlamaya dayanır.

Doğu Felsefesi: Bilgelik, İçsel Deneyim ve Akış

Doğu felsefeleri, bilginin rasyonel ve kavramsal sınırlarını aşarak, daha çok sezgiye, deneyime ve varoluşsal birliğe odaklanır.

Hint Felsefesi: Bilmek Mi? Yoksa Hatırlamak Mı?

- **Upanişadlar:** "Atman, Brahman'dır" derler. Yani bireysel benlik ile evrensel ruh aynıdır. Gerçek bilgi, bu birliği **hatırlamaktır**. Yeni bir şey öğrenmek değil, zaten bildiğini (özünü) yeniden idrak etmektir.
- **Advaita Vedanta:** Zihni yanıltıcı bir perde (**maya**) olarak görür. Hakikat ise değişmeyen, tek bir bilinçtir. Gerçek bilgi, "Ben ayrı değilim" farkındalığıdır. Sanı, "dünya gerçektir" iken, bilgi "dünya bir rüyadır" idraktır. Uyanış ise bilginin nihai aşamasıdır.
- **Budizm:** Bilginin doğrudan şefkatle ve farkındalıkla bağlantılı olduğunu savunur. Karmaşık fikirler yerine, anı yaşamayı, arzuları bırakmayı ve zihin durduğunda bilgelik elde etmeyi vurgular.

Çin Felsefesi: Bilgi = Doğanın Ritmini Hissetmek

- **Konfüçyüs:** Bilginin ahlakla el ele yürüdüğünü belirtir. "Bilmek, neyi bilmediğini bilmektir" diyerek cehaletin farkındalığını vurgular. Bilgi, erdemli olmak ve toplum içinde iyi yaşamak için bir araçtır; öğrenmek gelenek, deneyim ve içten gelen sezgiyle olur.

- **Laozi (Taoizm):** "Bilen konuşmaz, konuşan bilmez" der. Bilgi, doğrudan deneyimle, kitaplardan değil doğadan öğrenilerek, zihinle değil kalple hissedilerek elde edilir. Bilgelik, doğaya karışmakla başlar. Tao, açıklanamaz olandır; ona ne kadar isim verirsen, o kadar uzaklaşırsın. Bilmek, **birakmaktır**.

Zen: Bilgi = Sessizlikte Patlayan Tokat Zen felsefesi, kavramsal bilgiye adeta tokat atar. "Ben kimim?" diye sorduğunuzda Zen ustasının çay dökmesi gibi eylemler, bilginin kelimelerin ötesinde olduğunu anlatır. Bilgi, düşünceyi bırakmakla gelir; "bilmek" yerine "olmak" gerekir. Zen **koanları** (mantıksız bilmeceler), zihni bozar ki o aradan çöksün. Zihin sustuğunda, bilgi "aniden" belirir, tıpkı bir çiçeğin sessizce açması gibi.

İslam Felsefesi: Aklın, Kalbin ve Vahyin Işığında Bilgi

İslam filozofları, Yunan rasyonalizmini İslam'ın derin maneviyatıyla birleştirerek bilgiye dair özgün sistemler inşa etmişlerdir.

Farabi: Bilgi, Aklın Evrende Kurduğu Anlam Köprüsü Farabi'ye göre bilgi, aklın evrende kurduğu anlam köprüsüdür. Akıl, Tanrısal düzenin bir yansımasıdır; evren akli bir sistemdir. Dolayısıyla bilgi, Tanrısal sistemin insan zihninde yankılanmasıdır.

İbn Sina: Bilgi Bir Tür Kozmik Randevudur İbn Sina, bilgiye bir tür "doğum" süreci gibi bakar. Bilgi duyularla başlar, hayal gücüyle şekillenir, akıl bunu soyutlar ve en sonunda Akıl-ı Faal ile kavuşur. Yani bilgi, hem dışsal deneyimden hem de içsel bir sezgi ve ilahi kaynaktan beslenen, bir nevi "kozmetik randevu"dur.

Gazali: Kesin Bilgi İçin Kalbe Bak Gazali, başlangıçta akla güvenir, ancak duyuların ve aklın sınırlılıklarını fark edince derin bir kuşkuya düşer. "Uyanmadan önce rüya olduğunu anlayamazsın" diyerek, sıradan bilginin yanıltıcılığına dikkat çeker. Bu yüzden kesin bilgi için **kalbi sezgiye (keşf)** ve Tanrısal nura sarılır. "Gerçek bilgi, kalbe doğandır" der. Ona göre bu bilgi, kitap okuyarak değil, ilahi bir dokunuşla, kalbin tasfiyesiyle öğrenilir. Oldukça mistik, biraz ürkütücü ama bir o kadar da etkileyicidir.

Modern Felsefe: Şüphecilik ve Bilginin Yapısal Temelleri

Modern çağ, bilginin kesinliğini ve kaynağını sorgulamada radikal bir dönüşüm başlatmıştır.

Descartes: Düşünüyorum, O Halde Varım Descartes, tüm bilgilerden şüphe ederek başlar. "Duyular aldatılabilir, rüyada olabiliyim, hatta kötü niyetli bir cin beni kandırıyor olabilir!" Ancak tüm bu şüphelerin ötesinde tek bir kesinlik bulur: **Şüphe ettiğinin kendisinden şüphe edememek**. "Düşünüyorum, öyleyse varım" (*Cogito ergo sum*) sözüyle, kendi bilincinin varlığını bilginin tartışmasız temeli yapar. Gerisi, bu kesinlikten yola çıkarak çözülebilecek bulmacalardır.

Locke, Hume ve Ampirizm: Bilgi = Deneyim

- **John Locke:** Zihnin doğduğunda boş bir levha (**tabula rasa**) olduğunu savunur. Tüm bilgilerimiz gözlemlerden, deneyimlerden ve bunların birleşiminden gelir. Doğuştan hiçbir bilgi yoktur; çocukluk bilgileri çevreden edinilir.
- **David Hume:** Locke'tan daha da şüpheci bir yaklaşım sergiler. Ona göre, "Güneş her sabah doğdu, bugün de doğdu, yarın da doğacak

mı? Muhtemelen..." Ancak bu, kesin bilgi değildir, sadece bir alışkanlıktır. Bilgi, alışkanlıkla karışmış bir umut olabilir.

Kant: Duyu Var, Akıl Var; Bilgi Ortada Buluşur Kant, rasyonalistlerin (bilgi akıldan gelir) ve ampiristlerin (bilgi deneyimden gelir) tartışmalarını uzlaştırmaya çalışır. Ona göre bilgi, **deneyimden gelir ama onu şekillendiren, zihnin kendi yapılarıdır**. Yani zihnimiz, dış dünyadan gelen verileri **zaman, mekân, nedensellik** gibi doğuştan gelen (apriori) kategorilerle filtreler ve düzenler. Bu yüzden biz dünyayı "olduğu gibi" değil, zihnimizden geçtiği haliyle biliriz. Bilgi ne tamamen dışsal ne de tamamen içseldir; ikisinin etkileşimiyle oluşan bir zihinsel yapıdır. Kant bize bilginin şekillendirilmesinde aktif olduğumuzu, pasif bir sünger değil, evrenin bilgisini şekillendiren bir varlık olduğumuzu söyler.

Gettier Problemi: "Ama Bu Bilgi Sayılır mı?"

1963'te Edmund Gettier, Platon'un "gerekçelendirilmiş doğru inanç = bilgi" tanımını sarsan bir problem ortaya atar. Gettier, bir iddia doğruysa, ona inanılıyorsa ve bu inancın bir gerekçesi varsa bile, bazı durumlarda bunun bilgi sayılamayacağını gösterir.

Örnek: Ahmet'in bir iş görüşmesinde başarılı olacağına inanıyorsun, çünkü müdür "en az on bozuk parası olan ve bir Ford arabası olan kişi işe alınacak" dedi ve Ahmet'in ceketinin cebinde on bozuk para saydın ve onun Ford marka bir arabası olduğunu biliyorsun. Ancak bilmediğin şey, Ahmet'in ceketindeki paraların ona ait olmadığı, ve Ford arabasının da aslında başkasına ait olduğudur. Ama işin ilginç yanı, Ahmet'in başka bir cebinde gerçekten on bozuk para var ve aslında müdürün aradığı niteliklere sahip başka bir Ford'u olan bir arkadaşı var. Yani senin inanışın (Ahmet işe

alınacak) **doğru** çıktı, buna **inandın** ve **gerekçelendirdin** (saydığın paralar ve gördüğün Ford). Ama sonuç doğru olsa da gerçekçen tesadüfî bir yanıltmacadan ibaretti. Bu durumda hala **bilgiye** sahip misin?

Gettier'den sonra bilgi tanımı daha karmaşık hale gelmiştir: Bildiğini sandığın şey, biraz da şansa bağlıysa, o **bilgi değildir**. İşte bu yüzden, bilgi hep kaygan bir zemindir.

Sonuç: Bildiğimiz Tek Şey, Bilmediğimizdir (Ve Bu da Tartışılır)

Bu epistemolojik serüvenin sonunda şunu soralım:

- Gerçekten biliyor muyuz?
- Yoksa sadece bilmeye çalıştığımızı mı sanıyoruz?
- Ve eğer hiçbir şeyi bilemiyorsak, bu cümle ("Hiçbir şeyi bilmiyoruz") kendi içinde ne kadar bilgi içeriyor?

Felsefe bu sorularla eğlenir; biz de onlarla birlikte gülümseyip "belki de..." deriz. Şimdilik öğrendiğimiz şey şu: **Bilgi, hem zihinle hem dünyayla kurulan karmaşık bir dansın adıdır**. Ve o dans asla durmaz.